

***Człowiek w pedagogice pracy*, red. B. Baraniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012, ss. 395**

Na rynku wydawniczym ukazała się nowa publikacja pod redakcją naukową prof. UKSW dr hab. Barbary Baraniak pt. *Człowiek w pedagogice pracy*. Zawiera szereg opracowań naukowych, które przedstawiają aktualne spojrzenie na człowieka w procesie wyboru zawodu poprzedzonego przygotowaniem, a następnie kształceniem w nim. Problemy człowieka nie pozostają obojętne również wobec kwestii niepełnosprawności, ekologii oraz mediów. Wśród autorów opracowań znalazła się młodsza kadra naukowa m.in.: Emilia Śmiechowska-Petrovskij, Marzena Dycht, Beata Krajewska, Mariusz Portalski oraz inni uznani przedstawiciele pedagogiki, w tym Kazimierz Uździcki, Magdalena Piorunek, Jolanta Wilsz, Zdzisław Wołek, Danuta Cichy czy redaktor pracy – Barbara Baraniak. Ze względu na wielowymiarowość zagadnień treść publikacji została podzielona na sześć tematycznych części.

Problematyka podjęta w pierwszej części dotyczy relacji interpersonalnych osób uczących się, studiujących oraz nauczających i pracujących. Refleksję nad ową problematyką podejmują Kazimierz Uździcki i Magdalena Piorunek. Poruszają oni kwestie doskonalenia procesu kształcenia za pomocą właściwej organizacji przestrzeni edukacyjnej. Warunkiem zmian jest potrzeba badań, wnikliwej analizy zaplanowanych i wprowadzonych w życie zmian. Kazimierz Uździcki przedstawia pokrótce wybrane elementy przestrzeni edukacyjnej takie, jak: kadra naukowa, baza lokalowa, badania naukowe, praktyki studenckie i wreszcie pracownie, laboratoria oraz specjalne pomieszczenia do prac studyjnych i warsztatowych dla studentów. Profesor zapoznaje czyteln-

ka z procesami ich organizacji oraz uczuła, jak wielkie znaczenie mają owe elementy przestrzeni w kształceniu pedagogów. Zwraca też uwagę na potrzebę zmian, zarówno w szkołach państwowych, jak i szkołach sektora prywatnego.

Drugie opracowanie poświęcone jest problematyce edukacji wyższej, która od 1989 r. regulowana jest przez intensywnie zmieniające się reformy. Dodatkowo w ostatnich latach przemiany dokonują się z inicjatywy Unii Europejskiej, która dąży do budowy EOSW – Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

Transformacje, o których wspomina M. Piorunek, przyczyniły się do upowszechnienia edukacji wyższej. Zaowocowały również zmianą jej organizacji, programów nauczania, które ściśle wiążą się z wymaganiami rynku pracy. Magdalena Piorunek, prezentując wyniki badania, zauważyła znaczny wzrost liczby studentów na kierunkach humanistycznych. Dlatego uczuła na konsekwencje wyboru kierunku, zarówno dla jednostek-absolwentów, jak i całego społeczeństwa. Artykuł ma charakter monologu w formie pytań retorycznych.

Część druga, zatytułowana *Człowiek w procesach edukacyjnych ważnych dla przygotowania do pracy zawodowej*, obejmuje cztery artykuły. Pierwszy dotyczy aspiracji edukacyjnych licealistów. Autorka przedstawiła wybrane problemy dotyczące przemian edukacyjnych, ale również wyboru drogi kształcenia młodzieży. Z opracowanych badań wynika, iż zasadniczy wpływ na kształcenie zainteresowań edukacyjno-zawodowych uczniów liceów mają m.in. przemiany społeczno-ekonomiczne, czynniki demograficzne, psychologiczne, pedagogiczne i kulturowe. Barbara Borowska prezentuje aspiracje młodzieży szkół licealnych z regionu radomskiego, których zmiany są konsekwencją przemian ustrojowych, a także środowiskowych oraz integracji z UE. Badania zostały przeprowadzone w latach 2005-2008 w trzech różnych środowiskach młodzieży, która kształciła się w liceach wiejskich, mało miasteczkowych oraz w mieście Radom. Badaniami objętych zostało 9 szkół, ankiety wypełniło 433 licealistów profilu humanistycznego.

Kolejny problem podejmuje Beata Jakimiuk, którą interesuje tematyka przygotowania do pracy w systemie edukacji. Analizuje również

szanse, wyzwania i zagrożenia rozwiązań edukacyjnych. Przypomina o podstawowym celu systemu edukacji szkolnej, mianowicie o przygotowaniu młodych ludzi do wejścia na rynek pracy. Zadanie to skorelowała z kulturą pracy oraz kształceniem szeregu cech charakteru, nawyków i postaw wobec obowiązków oraz problemów związanych z wykonywaną pracą. Autorka w swym artykule podkreśla rolę kształcenia przez całe życie, które nabiera coraz większego wymiaru z racji nieustannych zmian zachodzących na wielu płaszczyznach, przede wszystkim z uwagi na powszechny problem bezrobocia. W niniejszym artykule przedstawiła nie tylko obecną sytuację na rynku pracy, ale również wyniki badań dotyczących kompetencji poszukiwanych u kandydatów na dane stanowisko. Pracodawcy wyraźnie określili kolejność etapów systemu edukacyjnego w kontekście owych kompetencji, jak i przygotowanie do roli zawodowej. Referat B. Jakimiuk poszerza nie tylko aspekt przygotowania do przyszłej pracy, ale również propozycje odnośnie do rozwijania niezbędnych cech zawodowych czy społecznych.

Następny artykuł, autorstwa Elżbiety Sternal z Centrum Edukacji Niestacjonarnej Edukator w Przasnyszu, zatytułowany *Osoba dorosła wobec zmian w kwalifikacjach zawodowych*, prezentuje osobę dorosłą w podstawach teoretycznych, powołując się na poglądy Barbary Baraniak, Józefa Tischnera czy Jana Pawła II. E. Sternal odwołuje się do wielu teorii rozwoju człowieka, w tym Eriksona, Levinsona, Havighursta czy Knowlesa. Nawiązuje także do szeregu paradygmatów w kontekście postrzegania osoby ludzkiej, a paradygmat edukacyjny czyni podstawą dyskusji o kwalifikacjach zawodowych. Zaznacza, jak ważna jest potrzeba ciągłego kształcenia, doksztalcania, przekwalifikowywania się bez względu na wiek czy płeć. W artykule przedstawiono najnowsze wyniki badań dotyczące świadomości zmian kwalifikacji zawodowych wśród osób dorosłych, a także motywy podejmowania decyzji i szanse na wartościowe perspektywy zmian, dostrzeganych przez samych zainteresowanych. Autorka naświetliła niebagatelny problem tychże zmian oraz trudności, jakie napotykaają osoby dorosłe podczas prób zmiany kwalifikacji zawodowych.

Emilia Śmiechowska-Petrovskij koncentruje się w swych rozważaniach na problematyce enkulturacji dzieci niewidomych w młodszym wieku przedszkolnym. Odnosi się do rozwoju człowieka, zauważa, iż literatura jest niezwykle ważnym elementem społecznej konstrukcji znaczeń oraz pewnego rodzaju treningiem kulturowym dziecka. Artykuł ukazuje, jak ważna jest książka dla relacji dziecko-dorośli. Ukazuje przykrą rzeczywistość, iż dorośli nie śledzą nowej literatury, z której korzystają młodzi, a tym samym nie posiadają wiedzy na temat zainteresowań dzieci, podczas gdy dotychczasowa literatura w edukacji wczesnoszkolnej jest jednokierunkowa i nieaktualna. Celem artykułu było ukazanie, jak ważnym narzędziem kształcenia intelektualnego i rozwoju zmysłu dotyku jest książka, która jednocześnie ułatwia dzieciom niewidomym dorównanie osobom widzącym w rozwoju emocjonalno-społecznym. Artykuł przywołuje także poglądy Matki Czackiej i sformułowane przez nią kryteria doboru książek dla tychże osób. Trudno jest o nowe pozycje literaturowe dla dzieci niewidomych w wieku szkolnym, gdyż zakup książek brajlowskich związany jest z wysokimi kosztami. Pozycje te są zazwyczaj darem lub przydziałem ministerialnym i to wyłącznie dla starszych uczniów i dorosłych.

Część trzecia omawianej pracy poświęcona jest problematyce człowieka wobec pracy, jej wymagań oraz zagrożeń. Ujęta została w czterech artykułach. W pierwszym z nich Herbert Kopiec rozważa pracę jako wartość wychowawczą. Autor podejmuje próbę przedstawienia relacji człowiek-praca w aspekcie religijnym, filozoficznym, ideologicznym oraz pedagogicznym, gdzie praca jest wyznacznikiem budowania dobra człowieka, które ma różny wymiar. Wskazuje na niepokojący pęd ku temu, co materialne. Określa współczesną osobę jako typ *kultury instant*, która to dąży do natychmiastowości, a często pomija zasady moralne, a nawet Boga, co staje się przeszkodą w szukaniu wciąż nowych doczesnych przyjemności, uznawanych za wartość najwyższą. W dzisiejszym świecie uczeń, a w szczególności student, staje się „klientem”. Jednak nasuwają się pytania: czy płacąc będzie nauczony?, czy nabeździe popularnego na Zachodzie, a budzącego wiele kontrowersji wycho-

wania bezstresowego?, w jakich sytuacjach dziecko uczące się w szkole poddawane jest sytuacjom stresogennym?

Artykuł Jolanty Wilsz odnosi się do „kapitału intelektualnego” pracowników w nowoczesnej gospodarce. Autorka podkreśla, iż praca i kapitał zostały zastąpione przez wiedzę i informację. Współczesna gospodarka wymaga od człowieka ciągłej aktualizacji wiedzy, prowadzi to do edukacji ustawicznej. To kapitał ludzki jest kluczowym zasobem gospodarki wysoko rozwiniętej. Zapotrzebowanie na wiedzę wyraźnie zmniejsza zapotrzebowanie na kapitał pieniężny. J. Walisz za prognostami powtarza, iż nadchodząca gospodarka niesie za sobą wzrost roli czynności intelektualnych, a nawet wymienia konkretne cechy, jak i umiejętności, które winien posiadać pracownik przyszłości.

Referat *Wymagania procesu pracy wobec człowieka-pracownika i jego zatrudnienia* autorstwa Barbary Baraniak podzielony został na cztery części. Pierwsza dotyczy pracy zawodowej jako kategorii naukowej, jej wymagań oraz współczesnego charakteru, w której, wychodząc od ujęcia teoretycznego, przechodzimy do wnikliwej analizy środowiska pracy współczesnego człowieka. Profesor Baraniak uświadamia, iż zmiany, jakie się dokonały w sferze zatrudnienia wymagają od pracownika wysokich i ciągle aktualizowanych kwalifikacji, edukacji ustawicznej. W drugiej części Autorka skupiła się na rozważaniach nad kwalifikacjami i kompetencjami pracowników, które przedstawiła obrazowo i graficznie. Kolejna część dotyczy treści pracy, czynności oraz umiejętności. B. Baraniak opisała części składowe stanowisk pracy, które zaprezentowała za pomocą wykresu. W ostatniej części rozważa treści pracy i ich relacje z treściami kształcenia zawodowego szkolnego i pozaszkolnego. Obrazując je na szczegółowych schematach, dowodzi, iż przygotowanie człowieka do pracy zawodowej jest zależne od nabywanych kwalifikacji w całościowej edukacji, realizowanej na podstawie treści zawartych w programach szkolnych.

Kolejny temat rozważany w części trzeciej stanowi o konflikcie społecznym w pracy i jego znaczeniu dla wypadkowości. Autor – Józef Puchajda, po wnikliwym uporządkowaniu terminologicznym, analizuje wyniki badań przeprowadzone w warunkach pracy przemysłu mię-

snego, gdzie wyraźnie zarysowują się objawy zmęczenia psychicznego u 179 pracowników zatrudnionych w produkcji. Z analizy wynika, iż 62,8% robotników, którzy byli uwikłani z długotrwałe konflikty połączone ze stresem, uległo wypadkom lub znalazło się w bezpośredniej sytuacji zagrożenia, odczuwało duży (32,5%) i bardzo duży (37,2%) stres. Owe liczby porównywane są z wynikami badań osób, których nie dotyczyły sytuacje konfliktowe w pracy (10,2%), bądź utrudniał on im pracę w niewielkim stopniu (12,0%).

Część czwarta pt. *Człowiek wobec humanistyczno-humanizacyjnych wymiarów edukacji* zawiera teksty sześciu autorów. Część tę rozpoczyna Zdzisław Wołk artykułem o *Autoodpowiedzialności w pracy zawodowej*. Autor eksponuje znaczenie zasad etyki zawodowej, która wpisuje się w sukces firmy. Człowiek ukazany jest jako indywiduum, dla którego ważne są ugruntowane prawa i godność, będące przeciwieństwem pracownika traktowanego na równi z urządzeniem technicznym. Rozważania etyczno-moralne autora obowiązują w procesie pracy człowieka, który zobowiązuje się do: rzetelnego wykorzystania powierzonych zasobów materialnych i niematerialnych, rzetelnego wykorzystywania swojej wiedzy i umiejętności; powierzenia efektów swojej pracy innym ludziom. W artykule mowa jest również o odpowiedzialności pracowniczey, która powinna wraz z osobistymi wartościami wpływać na samoocenę oraz ocenę stojących przed pracownikiem zadań. Winna zatem pojawić się samoodpowiedzialność, będąca wynikiem własnych motywacji, która ma być czymś z wewnątrz, a nie czymś narzuconym przez pracodawcę. Samoodpowiedzialność wpływa zatem nie tylko na sposób uczestnictwa zawodowego, lecz daje poczucie podmiotowości. Niezwykle istotne jest, aby każdy pracownik, niezależnie od stanowiska jakie obejmuje, posiadał samoodpowiedzialność.

Referat zatytułowany *Profesor Janusz Tymowski i jego wkład w rozwój wyższego szkolnictwa technicznego w Polsce* jest wprowadzeniem do prezentacji osiągnięć w zakresie szkolnictwa wyższego od lat 60. XX wieku. Mariusz Portalski przedstawia w nim postać prof. Janusza Tymowskiego, który zasłużył się nauce polskiej przez powołanie pię-

ciu nowych szkół inżynierskich w takich miastach, jak: Kielce, Opole, Olsztyn, Koszalin i Płock.

Kolejny artykuł, autorstwa Teresy Stuchaskiej-Maj, zatytułowany *Integracja nauk humanistycznych współczesną potrzebą człowieka i wyzwaniem edukacji XXI w.*, upatruje potrzeby integracji nauk humanistycznych ze względu na współczesną konieczność uczenia się przez całe życie. Owa integracja stawia przed człowiekiem wyzwania w perspektywie rozumienia świata oraz jego sposobów wartościowania i działania. Autorka przedstawia zalety edukacji historycznej i jej wpływ na jednostkę i społeczeństwo. Do artykułu dołączony został projekt autorki, który integruje wiedzę z różnych dziedzin nauki.

Stefan Szałach zatytułował swój referat *Edukacja humanistyczna dziś – wybrane aspekty*. Jest on poświęcony wartościom, jakie niesie edukacja humanistyczna. Zawiera również rozważania na temat relacji wychowawca-wychowanek, edukacja-praca oraz wyjaśnia, czym są emocje i jakie mają znaczenie w sferze szkolnej, a także czym jest edukacja emocjonalna. Odpowiada na pytanie, czego człowieka ma nauczyć? Wśród wymienianych celów znalazł się: wgląd we własne i innych emocje, umiejętność ekspresji uczuć negatywnych poprzez postrzeganie przeszkód oraz sposobów ich pokonywania, wzbudzanie empatii.

Artykuł pt. *Malarki to żony dla malarzy – Polska edukacja artystyczna – równość płci czy zdolności?* autorstwa Anny Steligia prezentuje postrzeganie kobiet w aspekcie ich zdolności artystycznych od średnio-wieczna aż po współczesność. W dalszej części swych rozważań autorka rozpatruje człowieka bez względu na płeć w aspektach społecznym oraz psychologicznym. A. Steligia odpowiada też na pytanie, jakie czynniki mają wpływ na zdolności osoby, eksponując czynniki wrodzone i nabyte – środowiskowe. Swym artykułem autorka łamie stereotypy dotyczące zdolności artystycznych kobiet i stawia je na równi z mężczyznami. Przywołuje kilka przykładów sukcesów kobiet w tej dziedzinie na świecie i w kraju.

Cykl artykułów części czwartej zamyka Anna Dudak tematem *Działalność instytucji ojcowskich na rzecz równouprawnienia ojców ubiegających się o prawa do dziecka*. Zainteresowanie sytuacją współczesnego

mężczyzny-ojca autorka ukazuje znaczeniem roli ojca w życiu dziecka. Chodzi tu o pomoc ojcu poprzez poradnictwo. A. Dudak szczegółowo rozpatruje pojęcie poradnictwa, wymieniając szereg stowarzyszeń związanych z pomocą ojcom. Autorka zauważa, iż coraz częściej spotyka się z mężczyznami, którzy pragną równouprawnienia pod względem opieki nad dziećmi. Podkreślają, iż są równie dobrymi opiekunami dzieci oraz pragną najwyższego dobra dla swoich dzieci.

Część piąta zatytułowana *Człowiek wobec oczekiwań na różne formy wsparcia* zawiera cztery artykuły. Pierwszy z nich autorstwa Jolanty Lenart pt. *Upadek psychologii i poradnictwa zawodowego w Polsce po II wojnie światowej* opisuje, jak funkcjonowały placówki zajmujące się orientacją oraz poradnictwem zawodowym w Polsce po II wojnie, nakreślając przyczyny upadku i problemów reaktywacji poradnictwa zawodowego. Autorka porusza podstawowy problem zapotrzebowania u młodzieży na poradnictwo zawodowe. Problem znajduje się w rozwoju potrzeb młodych osób, które pragną kontynuować naukę czy też rozpocząć pracę zarobkową. Początki prawdziwego rozkwitu spostrzeżga dopiero u schyłku lat 50. XX wieku, ale wówczas poradnictwo stało się narzędziem polityki gospodarczej naszego kraju.

Artykuł *Zagrożenia wzroku człowieka we współczesnym świecie* Marzeny Dycht porusza bardzo ważny współczesny problem – przyczyn defektów wzroku, na które wpływa wiele czynników, a wśród nich: stres, otyłość i cukrzyca. Stan widzenia człowieka, zaburzeń wzrokowych, wymaga wprowadzenia odpowiedniego planu zdrowotnego w życie codzienne.

Kolejny artykuł, zatytułowany *Test „Barwy Preferencji Zawodowych” jako instrument wsparcia w planowaniu kariery zawodowej ucznia* autorstwa Mariana Piekarskiego wyprowadza szereg pojęć, następnie analizuje współczesne zadania, jakie są stawiane przez MEN doradztwu zawodowemu, ale również przedstawia pozytywny wpływ narzędzi diagnostycznych na wiedzę i zdrowie ucznia. Autor poddaje obserwacji i analizie najnowszy test *Barwy Preferencji Zawodowych*, który obecnie jest punktem wyjścia rozmowy doradcy zawodowego

z uczniem na rynku. Do publikacji dołączona została plansza omawianego testu.

Ową część opiniowanej pracy kończy artykuł autorstwa Beaty Krajewskiej zatytułowany *Instytucjonalne wsparcie pracujących rodziców w opiece nad najmłodszymi dziećmi*. Podejmuje on współczesne kwestie dotyczące braku regulacji prawnych dotyczących opłat za pobyt dziecka w żłobku. Stosunkowo nową alternatywą, o której wspomina autorka, jest opiekun dzienny, który niejako mógłby wspierać rodziców w opiece nad dzieckiem. Problem opieki skupia się na pracy niań i nauczycieli wychowania przedszkolnego. Krajewska wskazuje potrzebę instytucjonalizowania opieki.

Ostatnia, szósta część pt. *Człowiek wobec zagrożeń środowiskowo-cywilizacyjnych* obejmuje cztery artykuły. Rozpoczyna ją artykuł Danuty Cichy pt. *Człowiek wobec zagrożeń środowiska przyrodniczego*, w którym podjęte zostały rozważania o zagrożeniach środowiska. Cichy przedstawia rodzaje katastrof, naturalne oraz sztuczne, szczegółowo analizując i opisując wyniki badań o potrzebie kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa, z których wynika, iż w większości obywatele są obojętni wobec problemu środowiska i ekologii. Jednak mały procent populacji prezentuje pozytywne postawy. Posiadają je studenci związani z kierunkami dotyczącymi środowiska. Do publikacji zostały dołączone rysunki obrazujące współpracę społeczności lokalnej podczas realizacji zadań na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Artykuł zatytułowany *Homo Laborans: Pedagogiczno-ekologiczne implikacje* autorstwa Edyty Wolter zwraca uwagę na konieczność zdrowotnego trybu życia, który powinien się rozrastać od najmniejszych kręgów relacji wewnątrzrodzinnych, aż po oddziaływanie na biosfery. Autorka uwrażliwia na społeczno-ekologiczny model zdrowia, który stanowi dobro ogółu i prowadzi do polityki zdrowotnej państwa.

Kompetencje społeczno-medialne w kontekście wyzwań społeczeństwa wiedzy to artykuł Józefa Bednarka. Autor podejmuje w nim kwestie społeczeństwa informacyjnego i wiedzy oraz wyzwań, które ujawniły potrzebę kształtowania się nowych kompetencji społeczno-medialnych. Rozważania zostały ujęte w pięć problemów: (1) Jakie są przesłanki

największych przemian cywilizacyjnych? Opisując pięć przełomów rozwoju i zastosowania mediów w przekształcaniu edukacji oraz funkcjonowaniu człowieka wymienia również czynniki wskazujące na rolę i miejsce znaczących przemian cywilizacyjnych; (2) Jakie było społeczeństwo informacyjne? Odpowiedzi poszukuje w pięciu desygnatach pojęcia społeczeństwa informacyjnego, jak również czterech punktach jego cech charakterystycznych; (3) Jakie są nowe wyzwania społeczeństwa wiedzy, które sprowadza do sześciu podstawowych, pozytywnych obszarów działania Internetu, które wnikliwie analizuje, przewidując zjawiska rozwoju, jakie czekają nas w najbliższym czasie; (4) Dlaczego cyberprzestrzeń i świat wirtualny są niebezpieczne? Odpowiedź została zilustrowana w przedmiocie i celu badań nad człowiekiem w cyberprzestrzeni, a także w zagrożeniach działalności w tej przestrzeni, zarówno dla dzieci, jak i osób dorosłych; (5) Jakie kompetencje społeczno-medialne są szczególnie ważne, a do nich przecież zmierzają nowe potrzeby rynku pracy, stanowiąc priorytety, na których skupia się Unia Europejska, zachęcając kraje członkowskie do szerzenia i wspierania mediów.

Artykułem kończącym tę część i całą monografię jest tekst autorstwa Anny Andrzejewskiej pt. *Media cyfrowe – cyberprzestrzeń zagrożenia dla rozwoju dzieci i młodzieży oraz funkcjonowania rodziny*. Autorka zajmuje się tematem coraz częściej nagłaśnianym przez same media, a mianowicie wpływem mediów na kształtowanie zachowania dziecka. Andrzejewska widzi w cyberprzestrzeni ogrom zagrożeń. Jej zdaniem w naukach społecznych brakuje badań ukazujących te zjawiska.

Za recenzentem wydawniczym, prof. zw. dr. hab. Kazimierzem Denkiem można stwierdzić, że: „To książka naukowa o dużym ładunku innowacyjnych i oryginalnych treści”.

Monika Rusin